

Schuttersgilden

door Harrie Joosten

Een belangrijke organisatievorm in de Middeleeuwen was het gilde. Dat is een vereniging van mensen uit dezelfde beroepsgroep. Een aparte groep vormden de schuttersgilden, verenigingen die als taak hadden de bevolking te beschermen tegen gevaar, bijvoorbeeld van roversbendes, en die zorgden voor orde binnen de gemeentegrenzen.

De gilden onderhielden vanouds een sterke band met de kerk. Zij hadden een beschermheilige, van wie ze de naamdag vierden en die ze eerden met een altaar in de kerk. Veel kerken hebben nog glas-in-loodramen of interieurstukken, geschonken door de gilden. De feesten van het gilde begonnen in de regel met een mis in de kerk.

De gilden hebben een belangrijke rol gespeeld in het sociale gebeuren. Ze brachten vertier met feesten en optochten, luisterden met vendel en tromplechtigheden op, van bruiloft tot begrafenis. Befaamd waren de schuttersfeesten, waarbij de beste schutters allerlei insignes konden winnen en zelfs tot koning of keizer van het gilde konden worden gekroond.

St. Georgius en Catharina Gilde in Heumen

Onze vier dorpen hadden vroeger ieder een schuttersgilde. In Heumen is dat het Georgius en Catharina Gilde, waarvan alleen mannen uit Heumen lid kunnen worden. Beschermheilige is Georgius, de patroonheilige van het dorp. Het gilde bestaat minstens vanaf 1445 en is daarmee het oudste in de gemeente. Het heeft nog gildezilver uit de 15e eeuw en diverse koningsplaten waarop de namen staan gegraveerd van adellijke personen zoals jonker Willem van der Moelen (1633), Walraad van Steenhuijs (1713) en Steven Adriaan Graaf van Welderen (1734).

Het kleurrijke uniform bestaat uit een witte blouse en witte handschoenen, die staan voor de reinheid (eerlijkheid) van de gildebroeder. De rode hes (de kleur van het bloed) verwijst naar de legende van het gevecht van Sint Joris (ook Georgius) met de draak. Op de hes is een rad aangebracht, symbool van de Heilige Catharina die miraculeus ontsnapte aan de dood op het rad. Zoals bij alle gilden staan dienstbaarheid, broederschap en trouw hoog in het vaandel.

St. Salvator Mundi Gilde in Nederasselt

Het St. Salvator Mundi Gilde van Nederasselt is opgericht vóór 1650. De naam is afgeleid van de patroonheilige van de kerk die er al in de 13e eeuw stond en die betekent: Jezus, redder der wereld. Er zijn koningsschilden bewaard met namen van plaatselijke edelen, zoals jonker Willem van der Moelen (1651 en 1652), Hans Willem van der Moelen (1660) en Nicolaas Hans Willem van Delen (1730), heer van Schoonenburg.

Gildezilver van het St. Salvator Mundi Gilde (foto Documentatiecentrum Tweestromenland)

De zilveren borstplaat uit 1698 met memorieplaatjes, St. Antonius Abt Gilde Overasselt (foto Harrie Joosten)

Koningsschild van het St. Antonius Abt Gilde van Overasselt, op naam van N.H.W. v. Delen, Heer van Schololnburg, 1719, gemeente Heumen (foto Harrie Joosten)

St. Antonius Abt Gilde in Overasselt

In Overasselt is eeuwenlang het St. Antonius Abt Gilde actief geweest. Het vroegste bewijs ervan is een ordonnantie uit 1661, ondertekend door Johan van der Moelen, heer van Overasselt, maar waarschijnlijk gaat het hier om een kopie van veel oudere aktes. Uit de 17e en 18e eeuw is er het nodige gildezilver bekend, dat getuigt van een actief gildeleven. In de R.K. kerk van Overasselt worden een zilveren borstplaat en memorieplaatjes bewaard uit 1698, met in het hartschild een afbeelding van patroonheilige Antonius en met de namen van Mechteld van Randwijck, echtgenote van Johan van der Moelen, en haar schoonzoon Egbert Alexander Rengers. De gemeente Heumen bezit een tiental koningsschilden die zij in 1962 heeft kunnen terugkopen van een Amsterdamse kunsthandel. Twee ervan zijn in bruikleen gegeven aan museum Het Valkhof in Nijmegen. De laatste vermelding in de gildeboeken is van 1971, maar er zijn plannen om het gilde weer nieuw leven in te blazen.

St. Antonius Abt Gilde in Malden

In Malden werd in 1725 het St. Antonius Abt Gilde opgericht. Het was een katholieke broederschap voor onderlinge bijstand in een tijd dat de katholieken geen vrijheid van godsdienst hadden. Rond 1920 werd het gilde opgeheven. Het gildezilver ging naar het Openluchtmuseum in Arnhem, de gildeboeken worden bewaard door de Stichting Heemkunde Malden. De huidige Schietvereniging St. Antonius Abt bouwt voort op de traditie van het voormalige gilde.

In de Franse tijd zijn de gilden een tijd verboden geweest, zoals alle verenigingen die gelieerd waren aan de kerk. De schuttersgilden keerden echter snel terug, maar hebben sindsdien geen ordehandhavende taak meer. Wat bleef is hun waarde voor de sociale cohesie. De Brabantse federatie van schuttersgilden, waartoe ook Heumen op grond van historische banden behoort, heeft tegenwoordig een plaats op de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed.

Het St. Georgius en Catharina Gilde in vol ornaat (foto St. Georgius en Catharina Gilde)